

Už v mládí věřil, že poslání vládnout má v krvi.
(Příští prezident Si Ťin-pching, 2012)

Když bylo Si Ťin-pchingovi deset, zhroutil se mu svět. Jeho otec náhle upadl v nemilost a musel se i s rodinou odstěhovat z pekingské čtvrti vyhrazené pro čínskou vládní elitu. Pryč od elektřiny, sluhů, dražého kachního masa a čokolády. Pryč od učitelů, kteří dětem, jako byl malý Si, odmala vštěpovali, že jednou budou zemi vládnout právě oni, potomci předních revolucionářů. To nejhorší ale mělo teprve přijít.

O pět let později otce zavřeli do vězení a Si Ťin-pching musel odejít do vyhnanství mezi rolníky na sever Číny. Šest let tam bydlel v hliněné jeskyni a usínal na zavšivené matraci. Privilegovaný chlapec dřel přes den s rolníky na poli, soutěžil s vesničany v zápasnických soubojích a nevěděl, jestli nebude na venkově muset zůstat navždy.

Zní to paradoxně, ale možná právě během dlouhých nocí v jeskyni Si Ťin-pching promyslel svůj životní plán. Vše naznačuje, že právě v nejhlubším zavržení, do něhož jeho rodinu uvrhla kulturní revoluce Mao Ce-tunga v šedesátých letech minulého století, si vysnil velkou kariéru ve stejné komunistické straně, jež ho vyhnala z Pekingu a která tou dobou mučila jeho otce.

Zatímco tedy Si Ťin-pching, zapuzený bývalý místopředseda čínské vlády, přežíval na samotce ve vězení, čerstvý dvacátník Si začal podávat jednu žádost o vstup do komunistické strany za druhou. Strana ho kvůli „špatnému třídnímu původu“ nechtěla, trpělivost se však nakonec vyplatila. Při desátém pokusu Si uspěl a se stranickou knížkou pak mohl studovat chemii na nejlepší univerzitě v zemi.

Přátelé z dětství, kteří se Si Ťin-pchingem sdíleli privilegia ve vládní čtvrti i kruté vyhánění na venkov, si po návratu do Pekingu ke konci kulturní revoluce užívali život, jako by chtěli dohnat ztracené roky. Prožívali milenecká dobrodružství i pitky, chodili do kina a sháněli si západní literaturu. On se však s životními zlomy vyrovnal jinak: rozhodl se být nejvzornějším z komunistů. Svůj plán nikdy nikomu nevysvětlil, podle vzpomínek jeho přátel ale chtěl zjevně více než jen přežít v šílené době. Si Ťin-pching se hodlal vrátit přímo do vládní čtvrti svého dětství.

FOTO PROFIMEDIA.CZ

Čínský hospodářský zázrak začíná uvadat.

Plán mu v každém případě vyšel. Letos 8. listopadu se Si Ťin-pching stane prvním mužem Číny. Na 18. sjezdu KS Číny bude jmenován předsedou komunistické strany, partaje s osmdesáti miliony členů, která vládne pětina lidstva. Příští rok na jaře potom převezme i v tamním systému méně důležitou funkci čínského prezidenta. Bude hrát hlavní roli v události, k níž dochází jen jednou za deset let: generační výměně vládců, při které podle studie Cheng Lia, odborníka na čínskou elitu z think tanku Brookings Institution, odejde do penze sedmdesát procent členů hlavních rozhodovacích institucí.

Nový plán

Předání moci bývá nebezpečným momentem pro všechny nedemokratické režimy a Čína je toho důkazem – od nástupu komu-

nistů k moci se jen jednou, před deseti lety, obešlo bez krveprolití. Letošní střídání garnitur v zemi s druhou nejsilnější ekonomikou planety je citlivé ještě z jiného důvodu.

Noví vládcí přicházejí ve chvíli, kdy čínský hospodářský zázrak začíná uvadat. Statistika průmyslové výroby, zahraničních investic i hospodářského růstu v posledním roce klesají a mnohé naznačuje, že to není jen krátkodobý výkyv. Hospodářský model, který Číně uplynulých třicet let tak dobře sloužil, naráží na své limity a čínské elity do dobře vědí. Reportér deníku Financial Times Jamil Anderlini například popsal fascinující rozpor mezi názory Číňanů a zahraničních hostů, jehož byl svědkem na letošním zářijovém Světovém ekonomickém fóru v Tchien-ťinu. „Během tichých zákulisních rozhovorů s čínskými úředníky a analytiky převládal pesimismus a cynismus.

Kdyby Číňané mohli volit, možná by volili právě jeho.
(Padlý populistu Po Si-laj)

FOTO PROFIMEDIA.CZ

na Harvardu pod falešným jménem studuje politologii. „Více nevědí ani Číňané, kteří se o politiku zajímají. Pro tamní politiky je riskantní říkat otevřeně své názory dříve, než vyšplhají do nejvyšších pozic. Mohli by tím jen získat nepřátele, kteří je v zákulisí odstraní,“ vysvětluje v telefonickém rozhovoru jednaosmdesátiletý pedagog.

Jedním z nejlepších pramenů jsou dnes dokumenty americké ambasády v Pekingu zveřejněné loni internetovým serverem WikiLeaks. Ambasáda měla k dispozici svědectví bývalého blízkého přítele Si Ťin-pchinga, který se s nastávajícím prezidentem v osmdesátých letech denně stýkal a bydlel v jeho sousedství. „Ženy si myslely, že je nudný. Profesor a jeho přátelé ho ve srovnání s ostatními v kruhu považovali jen za průměrně inteligentního,“ píše se ve zprávě nazvané „Portrét viceprezidenta Si Ťin-pchinga“. Přátelé se v jeho přítomnosti nedokázali úplně uvolnit, zdál se jim extrémně ambiciózní. Byl přátelský, ale těžko čitelný. Postaral se o druhého, dobře však věděl, jak fungují zákony moci. Měl v sobě hluboké přesvědčení o svém vládním poslání, které si odnesl z dětství ve vládní čtvrti v Pekingu.

Málokdo se pokouší dát odpověď na otázku, proč byl z osmdesáti milionů členů komunistické strany vybrán na nejvyšší post právě Si Ťin-pching. „Těžko s jistotou říct,“ opakuje při rozhovoru Jean-Pierre Cabestan, který vede oddělení politologie na Univerzitě v Hongkongu. „Nevíme, kdo všechno do výběru mluví, ani jaké jsou přesně zájmy v těchto lidí.“ Obvykle se píše, že vysloveně nevalil žádné z frakcí uvnitř strany. Vládl na regionální úrovni, ale v jeho úřadování nikdo neobjevil nic nevšedního.

Jisté nicméně je, že před třiceti lety udělal Si Ťin-pching něco naprosto nečekaného: požádal o opětovné přesunutí na venkov. „Je to moje jediná cesta k centrální moci,“ prozradil svému výše citovanému příteli otevřeně a prokázal tím svůj důkladně promyšlený kariérní plán. Tehdy třicetiletý Si získal na chudém venkově pověst skromného muže, který nosí laciné, nekvalitní oblečení a obědvá s kolegy v závodní kantýně. Po pár letech ve vnitrozemí byl převelen zpět k řízení bohatších pobřežních provincií, ale zůstal mu cenný zápis v životopise. Sloučil v sobě rolnickou identitu komunistů a příslušnost k „rudé aristokracii“, což mu při dalším vzestupu určitě pomohlo. →

Oproti tomu zahraniční účastníci byli z potenciálu Číny pořád nadšení.“

Úspěšný čínský model ekonomiky posledních desetiletí je strženy na chudou, málo rozvinutou zemi. Jeho principem je levná výroba zboží pro export do celého světa kombinovaná s masivními, státem řízenými investicemi do ekonomiky. Dnes ovšem výhodné podmínky minulých desetiletí mizí. Dělníci chtějí například lepší platy i kratší pracovní dny, a přitažlivost Číny pro zahraniční investory proto klesá. Problémy navíc působí státní zásahy – investice často směřují do nefunkčních projektů, výhodné půjčky státem kontrolovaných bank vytvořily miliardové nesplacitelné dluhy.

Aby vzestup Číny mohl pokračovat, musí strana – tedy vlastně nově nastupující elita – přejít na nový model hospodaření, založený více na vlastní spotřebě a inovacích. Ten podle většiny znalců předpokládá reformy, které jdou proti zájmům řady mocných skupin: v ekonomice třeba oslabení obrovských neefektivních státních podniků, větší svobodu bank v udělování úroků, volnější trh, jenž by posílil soukromé podnikatele, kteří nejsou úzce spjati se stranou.

Pokud se reformy nepovedou, hrozí Číně stagnace a sociální bouře, jež mohou vést k tvrdší diktatuře, nebo naopak k chaosu. „Jednou z největších hrozeb 21. století není pokračující úspěch Číny, ale její případné selhání,“ napsal Chris Patten, poslední britský guvernér Hongkongu o možných dopadech takového vývoje na zbytek světa, se kterým je Čína hospodářsky tak úzce provázaná. Těžko říct, jestli si Si Ťin-pching během kulturní revoluce na čínském venkově uměl představit rozsah problémů, jež ho na vrcholu čínské moci čekají, jisté však je, že na něm a na lidech v jeho okolí závisí skutečně mnohé.

Cesta mlhou

O to vážnější je zjištění, jak málo toho o nadcházející generaci čínských vládců vlastně víme. „O názorech nastupujícího čínského prezidenta nevím prakticky nic. Jako ostatně nikdo,“ uvádí například Roderick MacFarquhar, jenž o čínské politice přednáší na Harvardu a čínskými elitami se zabývá už déle než padesát let. Pozoruhodné přitom je, že na jeho kurz vloni chodila i dcera samotného Si Ťin-pchinga, která

→ Osmého listopadu bude Si Ťin-pching stát na pódiu Velké síně lidu na okraji náměstí Nebeského klidu v Pekingu. V černém obleku, s černě obarvenými vlasy a bez emocí ve tváři bude téměř jistě vypadat k nerozeznání od kolegů po jeho boku – jako anonymní služebník lidu, jako muž bez příběhu. Společně zasednou ve stálém výboru politbyra komunistické strany, tedy v nejmocnější instituci v Číně.

Jako Bůh

Čína má instituce jako každý jiný moderní stát. Vládu, jež se dohaduje na každodenní politice. Ministry, kteří řeší problémy a zavádějí nová pravidla. Soudy, jež neustále vynášejí rozsudky. Think tanky, které vydávají důležité studie. Tyto instituce jsou jevištěm, k němuž má veřejnost přístup. „Ale skutečně zásadní politika se dělá v zákulisí,“ píše Richard McGregor, autor knihy *The Party. The Secret World of China's Communist Rulers* (Strana. Tajný svět čínských komunistických vládců), která je ojedinělou sondou do fungování strany.

Zákulisní hru řídí právě sedmi- nebo devítičlenný stálý výbor politbyra. Každému, kdo by to při pohledu na mrakodrapy a luxusní obchody zapomněl, připomíná komunistickou podstatu dnešní Číny.

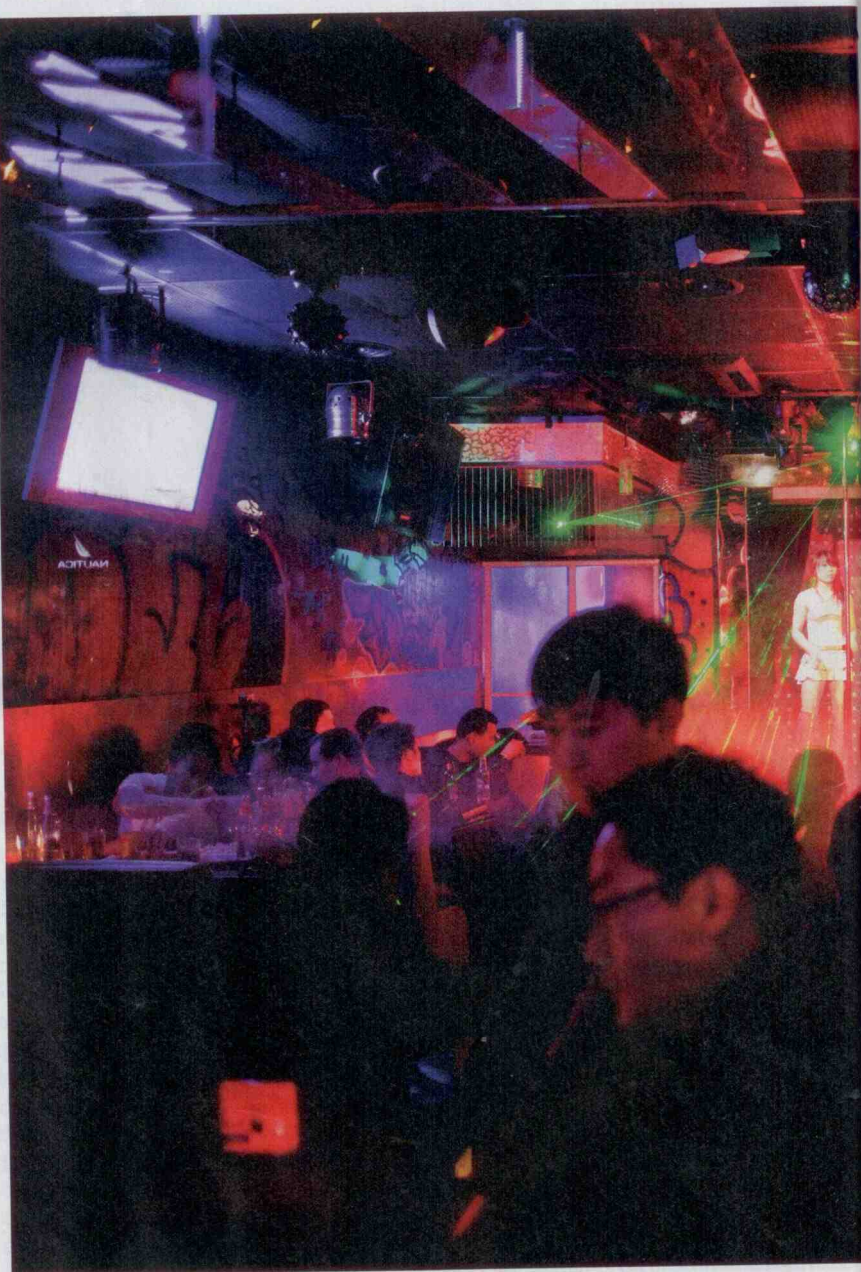
Jednotliví členové politbyra zodpovídají – zjednodušeně řečeno – za určitou oblast politiky, třeba za vnitřní bezpečnost nebo za propagandu. Nezabývají se každodenní prací a řešením problémů – to je úkol pro ministerstva. Stálé politbyro rozhoduje o hlavním směřování ministerstev, tajných služeb, armády, soudů, centrální banky, velkých médií i státních podniků. Jeho projevy nesměřují k veřejnosti, ale dovnitř systému, hlavním cílem je udržení moci komunistické strany. Rozdělení rolí v čínském systému ukazuje i fakt, že stranický šéf v Pekingu stojí v mocenské hierarchii nad pekingským starostou.

Vnitřní život stálého politbyra nikdo nezná. Média ho neanalyzují a jeho členové o interních debatách veřejně nemluví. Víme však, že v něm jedna skupina nemůže přehlasovat tu druhou. Konečná rozhodnutí vznikají konsenzuálně.

Vůdci první a druhé generace komunistické dynastie (Mao a velký reformátor Teng Siao-pching) byli silnější než strana,

Čína zbohatla, a proto potřebuje změnu.
(Noční klub v Pekingu)

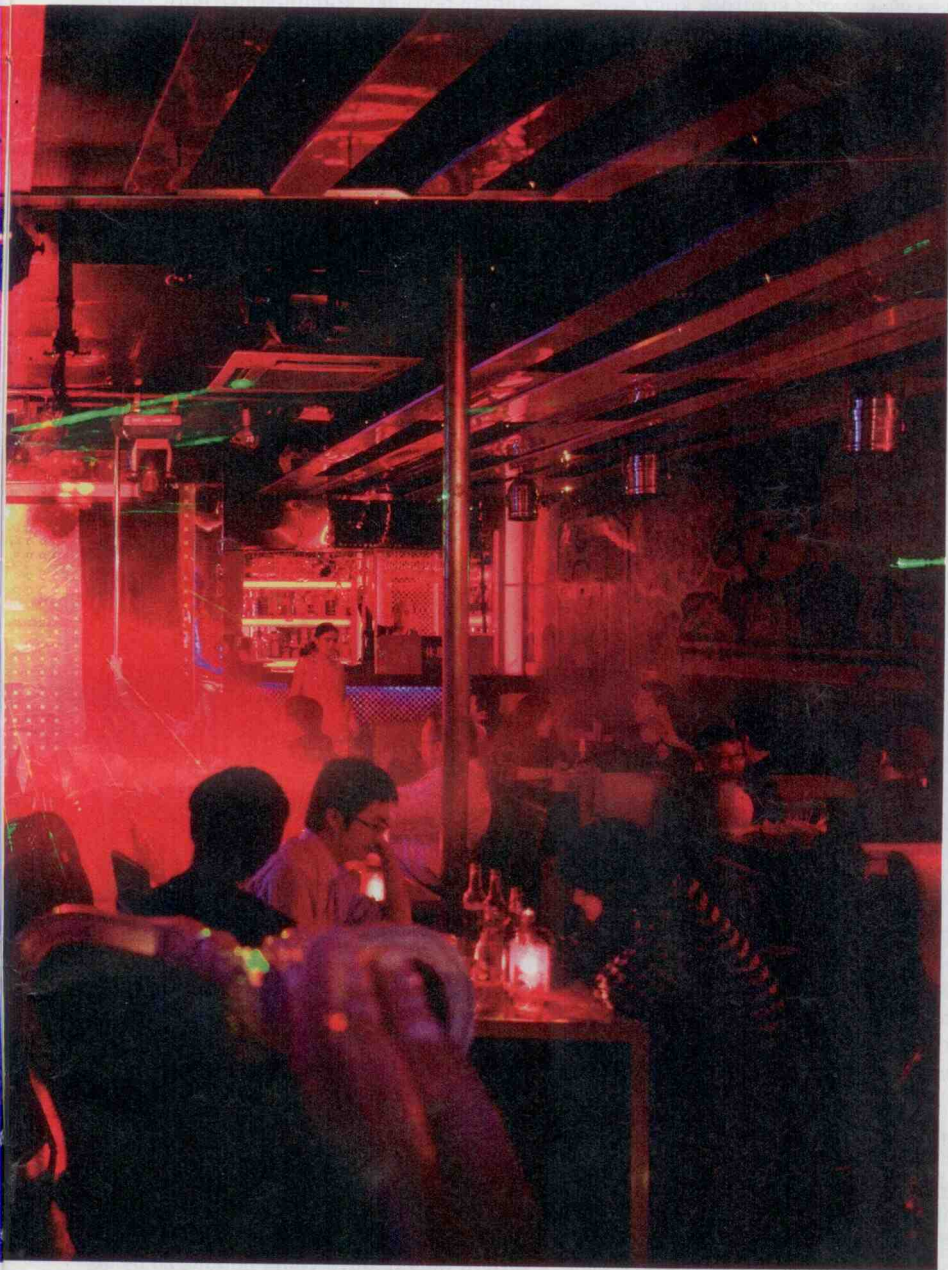
FOTO MILAN JAROS

byli jednoznačnými vůdci Číny. Od Tengova odchodu v roce 1997 má ale každý šéf strany méně moci než jeho předchůdce a naopak neustále stoupá význam politbyra. Strana je dnes silnější než její předsedové, a Si Ťin-pching proto bude jen prvním mezi rov-

nými. Kolektivní rozhodování brání nevyzpytatelným diktátorským excesům, k nimž docházelo za Mao Ce-tunga. Ovšem brání i odvážnějším změnám a reformám.

Řada Číňanů si myslí, že komunistická strana už na jejich životy nemá žádný vliv.

Strana už opravdu do detailu nerozhoduje, kde lidé budou žít, pracovat, kdy budou zakládat rodinu, jak tomu bývalo v minulosti. Udržela si ale kontrolu nad tím hlavním: do-sazuje prověřené lidi do vedení univerzit, médií, armády, státních podniků či soudů.

Všechny významnější firmy a organizace jsou prošpikované stranickými výbory, jež hlídají jejich fungování. Pro Richarda McGregora je metaforou stranické moci červený telefon, který leží na psacích stolech ministrů, šéfů asi padesáti nejdůležitěj-

ších státních firem, šéfredaktorů významných novin a důležitých straníků. „Červená linka“ spojuje elitu země, jež si přes telefon vzájemně pomáhá, shání dobrou práci svým dětem a přátelům a především poslouchá příkazy od strany.

„Strana se snaží zamaskovat, v kontaktu s okolním světem chce být pokud možno neviditelná a někdy se jí to daří. Zpravodajství o tom, jak se v Číně vládne, je proto tak šíleně těžké,“ přiznává australský novinář Richard McGregor, který v Asii pracoval přes dvacet let a naposledy vedl pekingskou kancelář deníku Financial Times. Povahu komunistické strany v čínském politickém systému hned na začátku své knihy vystihuje citací jednoho pekingského profesora: „Strana je jako Bůh. Je všude, ale prostě ji nemůžete vidět.“

Tajné hry

Strana se však mění. Původně rolnická organizace dnes ke vstupu cíleně vábí bohaté podnikatele i dobré studenty, právě z těchto řad má nejvíce nových členů. Zvláště ti mladší za sebou často mají studium v zahraničí. Zůstává otevřeně, jak tato zkušenost změní stranu, až se dnešní třicátníci dostanou do vlivnějších pozic.

Nové zkušenosti a vlastnosti si do úřadu přináší i právě nastupující pátá generace komunistických vládců. „Ve srovnání s předchůdci mají různorodější vzdělání, jsou mnohem kosmopolitnější a řadu z nich ovlivnily drsné zkušenosti během kulturní revoluce,“ píše ve studii o listopadovém předání moci už zmiňovaný Cheng Li z Brookings Institution. Odcházející předseda strany Chu Ťin-tchao tak například Ameriku navštívil poprvé pouhý rok před nástupem do funkce. Oproti tomu Si Ťin-pching už jako mladý funkcionář v osmdesátých letech strávil nějaký čas v Iowě a jeho sestra řadu let žije v Kanadě. Dosluhující generace čínských vládařů skoro bez výjimky vystudovala technické obory. Teď se ale například premiérem stane právník, kterému magisterskou práci vedl zastávce nezávislého soudnictví, jehož knihy jsou nyní zakázané. Optimisté věří, že větší znalost práva, ekonomie a politologie povede k větší citlivosti pro odpovědnou vládu i k odvaze dělat reformy.

Cheng Li, kterého zahraniční média citují při popisu vnitřního života strany nej-

→ častěji, rozděluje nové čínské vladaře podle způsobu, jakým se dostali na vrchol. Menší část se vyvíjela přes mládežnickou organizaci komunistické strany. Pocházejí mnohdy z chudších rodin a mají zpravidla zkušenost se správou v chudším vnitrozemí. Větší část nové elity tvoří „princové“, tedy potomci bývalých vysoce postavených politiků, generálů a úředníků. Ti těží z výborných kontaktů s dalšími vlivnými lidmi, vyrůstali obvykle na bohatším pobřeží, cestovali častěji do zahraničí.

Komunistická strana Číny zkrátka zdaleka není tak jednotná, jak se ráda navenek ukazuje. Za fasádou černých obleků a úřednických obličejů probíhají tvrdé boje mezi různými frakcemi. Svůj vliv prosazují bývalí šéfové strany, kteří chtějí zachránit svou pověst, dědictví a chránit finanční zájmy svých rodin a spojenců. Každý nový člen politbyra má svého mentora, s nímž si kryjí záda. Probíhají souboje mezi komunisty z Pekingu a šéfy regionů, kteří se brání zásahům z centra. Soupeří spolu třeba liberálové, již

Vyšetřování vedli tajně političtí rivalové Po Si-laje. Báli se zřejmě jeho charismatu, populismu, výborných kontaktů v armádě i maoistické ideologie, podle zdrojů Jamila Anderliniho si mysleli, že má ambice stát se charismatickým diktátorem. Proto chtěli v utajeném vyšetřování posbírat důkazy o jeho korupci a pak je nepohodlnému maoistovi předložit s jasnou nabídkou: Buď se vzdáš velké kariéry a zůstaneš na periferii Číny, nebo tě čeká soud.

Plán se však vymkl kontrole, když se informace o vraždě provalily. Čínský internet byl náhle plný zpráv o soukromí Po Si-laje a jeho manželky, o stovkách milionů dolarů v majetku jejich příbuzných, o korupci a desítkách milenek. Ostuda byla tak veliká, že Po Si-laj byl vyloučen z komunistické strany a u soudu mu hrozí trest smrti. Oficiální média se ho nyní snaží vykreslit jako výjimečně zvráceného politika. Číňané jim ale nevěří – vědí, že ve skutečnosti jsou podobné korupční excesy mezi jejich vládci běžné. A to zvláště v řadách „rudé aristokracie“.

Do čela strany a státu se hrnou děti bývalých revolučních hrdinů.

by více uvolnili trh a zkoušeli i politické reformy, a neomarxisté, kteří prosazují ještě větší podporu velkých státních firem. Jak tvrdě tento souboj o moc probíhá a jak zle může pro poraženého skončit, dobře dokazuje příběh stranické naděje Po Si-laje, jež letos s úžasem sledoval celý svět.

Také Po Si-laj pochází z řad „rudé aristokracie“, jeho otec patřil k legendám komunistické revoluce a tchán byl známý generál. Po byl zdaleka nejcharismatictější čínský politikem své generace. Ve „svém“ městě Čchung-čchingu vytáhl do boje s mafii, stavěl obrovské paneláky pro chudé, nutil občany ke zpěvu maoistických písní a mířil do nejvyšších pater. Osmého listopadu by se možná probojoval do stálého výboru politbyra – pokud by nevypukl skandál jako vystřižený z filmu, který na okamžik celému světu odkryl, co se odehrává v zákulisí čínské moci.

Aféra se točí okolo vraždy dlouholetého obchodního partnera a rodinného přítele Poových Neila Heywooda, kterou spáchala Po Si-lajova manželka. Ve zprávách o aféře zapadla skutečnost, již v digitální knize *Bo Xilai. Power, death, politics* (Po Si-laj. Moc, smrt, politika) popisuje Jamil Anderlini z *Financial Times*, zřejmě nejlepší kronikář celé aféry. K vraždě by totiž nedošlo, kdyby Po Si-lajova žena nebyla vystrašená zvěstí o vyšetřování svých korupčních vazeb.

Zachraň se, kdo můžeš

„Do čela strany a státu se teď hrnou děti bývalých revolučních hrdinů. To je na nastupující generaci vládců nejzajímavější,“ říká už citovaný harvardský politolog Roderick MacFarquhar. Podle zpravodajů předních britských a amerických deníků se Čínou šíří obava z toho, že zemi bude v příštím desetiletí dominovat skupina zhruba sta bohatých a úzce propojených „aristokratických“ rodin.

Povědomí o moci rodin „rudé aristokracie“ v čínské společnosti stále stoupá a proud zpráv o moci „princů“ a „princátek“ nedokáže zastavit ani státní cenzura. Vyhledávače blokují třeba jméno Winstona Wena, syna současného oblíbeného premiéra, který si vydělal jmění jako šéf investičního fondu obchodujícího s akciemi čínských podniků. Podle kritiků v obchodování však těžil z důvěrných informací. V létě zase cenzori zablokovali web finančního serveru Bloomberg, který zveřejnil investigaci o stovkách milionech dolarů majetku blízkých příbuzných příštího prezidenta Si Ťin-pchinga. „Když jste v Číně sourozencem někoho vlivného, tak vám lidé automaticky začnou různě pomáhat k bohatství. V očekávání, že se jim to jednou vyplatí,“ vysvětluje harvardský politolog Roderick MacFarquhar rozpor mezi článkem Bloombergu a pověstí čistého, vý-

jimečně nezkorumpovaného politika, již se Si Ťin-pching těší.

Skutečný původ bohatství přitom nejde přesně vystopovat. Příbuzní vlivných politiků a úředníků často stojí v čele státních podniků nebo zbohatli ve firmách, které jsou se státním sektorem úzce provázané. Běžně také v roli zprostředkovatelů pomáhají zahraničním investorům v pronikání na čínský trh a z jejich obchodů dostávají vysoké provize. Zahraniční firmy si cíleně najímají potomky komunistické elity, znají hodnotu jejich kontaktů. Podle *Financial Times* se zahraniční firmy v posledních letech spokojí i se zaměstnáním dětí někdejších náměstků ministrů. „Princové“ s nejlepšími konexemi a informacemi totiž začali pracovat pro investiční banky a hedgeové fondy, kde mohou zbohatnout ještě více a rychleji.

Si Ťin-pching bude první hlavou státu z řad „rudé aristokracie“, patří k ní podle nejčastějších odhadů bude také většina členů stálého politbyra. Nikdo však přesně neví, co bude nástup „princů“ do vedení státu znamenat. „Netvoří žádnou jednolitou názorovou frakci,“ tvrdí Roderick MacFarquhar, „spojuje je ale jeden cíl: za každou cenu zachránit systém, protože oni by na jeho pádu trafil nejvíce.“ Jenže budou se o záchranu pokoušet postupnými reformami? Nebo zkusí systém zakonzervovat před jakýmkoli změnami?

Nízká laťka

„Skutečná překážka při dosažení nového stupně růstu není ekonomická – země má dost financí i šikovných lidí, aby změnu zvládla,“ popisuje dilema čínských vládců v časopise *Newsweek* politolog Min-xin Pei. „Překážka leží v tom, že by se strana musela vzdát mnoha privilegií a naštvat vlivné členy a příznivce.“

Noví vládcí museli v systému vyrůst, protože mladí funkcionáři nemají v Číně šanci k rychlému vzestupu. Všichni noví členové politbyra jsou stranou pečlivě prověřeni, systém si otestoval jejich praktické schopnosti i loajalitu straně. Si Ťin-pching je pro tento kariérní růst dokonalým příkladem: před jmenováním do čela režimu pracoval na všech úrovních správy strany a státu, v chudém vnitrozemí i na bohatém pobřeží. Jeho posledním testem byla úspěšně zvládnutá role šéfa organizačního výboru olympijských her v Pekingu. Dosavadní kariéra Si Ťin-pchinga a jeho kolegů ze stálého politbyra tedy nedává valné naděje, že by se pustili do reform, jež by oslabily kontrolu komunistické strany nad Čínou.

Jenže Čína je nepředvídatelná. Při nástupu minulé generace před deseti lety Číňané i znalci země očekávali reformy, které pak nepřišly. Teď nikdo nic nečeká, navzdory všem článkům o naléhavosti změn. Kdo ví, třeba Si Ťin-pching všechny překvapí. ■